

УДК373.6:372.461 *Викл. Л.М. Гнатик; доц. М.М. Баран, канд. фіз.-мат. наук; доц. І.М. Васькович, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

Розглянуто специфіку психолого-педагогічних проблем спілкування викладача та студента, проаналізовано зміст, структуру й особливості педагогічного спілкування у ВНЗ. Окреслено основні проблеми спілкування викладача та студента на іспиті. Висвітлено психолого-педагогічні проблеми спілкування під час дистанційного навчання, подано технологію організації продуктивної взаємодії викладача та студента.

Ключові слова: педагогічне спілкування, продуктивна взаємодія, стратегія взаємодії, викладач, студент.

Постановка проблеми. Проблема спілкування стала нині однією з найактуальніших у теоретичному та практичному співвідношеннях. Осмислення проблеми спілкування, узагальнення практики і проблем міжособистісних стосунків мають особливу значущість для орієнтації педагогічної свідомості майбутнього викладача. Дослідження у галузі педагогічної психології показують, що значна частина педагогічних проблем зумовлена не стільки недоліками наукової і методологічної підготовки викладачів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування.

Мета дослідження – узагальнення результатів досліджень про психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студента. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: охарактеризувати зміст, структуру та особливості педагогічного спілкування, проаналізувати технологію організації продуктивної взаємодії викладача та студента.

Виклад основного матеріалу. Педагогічне спілкування – специфічна форма спілкування, що має свої особливості та наслідую загальні психологічні закономірності, властиві спілкуванню як формі взаємодії між людьми, що поєднує три компоненти: комунікативний, інтерактивний та перцептивний. Педагогічне спілкування – сукупність засобів та методів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань навчання та виховання і визначають характер взаємодії педагога та учня [1]. Спілкування розглядають у чотирьох аспектах:

- як засіб вирішення навчальних завдань;
- як соціально-психологічне забезпечення виховного процесу;
- як спосіб організації викладачів та студентів;
- як процес виховання творчої індивідуальності.

Викладач навчального закладу є ініціатором процесу спілкування, суттю якого є система, прийоми і навички взаємодії педагога та студента, а змістом є обмін навчально-виховною інформацією.

Дослідження проблеми комунікації у навчальному процесі дає змогу розділити педагогічне спілкування на такі етапи:

1. Прогностичний етап: у процесі моделювання педагогом спілкування здійснюється планування комунікативної структури майбутньої діяльності відповідно до педагогічних цілей та завдань, загальної психолого-педагогічної ситуації в аудиторії, творчої індивідуальності педагога, індивідуальних особливостей студентів, певних методів навчання.

2. Аналіз здійсненої системи спілкування та моделювання спілкування у майбутній діяльності.

Навчання у вищому навчальному закладі відрізняється від навчання у школі за змістом навчання та виховання, зміною їх форм. Основна функція ВНЗ – формування особи фахівця. Основні вимоги до стосунків "викладач – студент", "студент – студент" можна сформулювати таким чином [2]:

1. Взаємодія чинників співпраці та відомості про організацію виховного процесу;
2. Формування духу колегіальності, професійної спільності з педагогом;
3. Використання професійного інтересу студентів як важливого чинника управління навчанням та вихованням.

Такий стиль формується під впливом захопленості наукою, предметом та педагогічного відчуття.

Вища школа ставить високі вимоги до психологічного клімату кафедри, факультету, навчального закладу, що реалізуються у повсякденному педагогічному спілкуванні. Формування індивідуального стилю спілкування із студентами пов'язане з розвитком творчої індивідуальності професорів, доцентів, викладачів. Стиль спілкування втілює соціально-етичні установки суспільства, ВНЗ, відображає особистий і педагогічний рівень педагога, його емоційно-психологічні особливості. Оптимальний стиль спілкування – це спілкування, що ґрунтується на захопленості викладача і студентів спільною діяльністю, відображає саму специфіку формування особи фахівця у ВНЗ і взаємодію соціально-етичних установок педагога і навичок професійно-педагогічного спілкування, що втілює у собі. Головне завдання викладача ВНЗ – розкриття особи, що вчиться – вирішується у процесі спілкування зі студентом. Саме тому поняття "професійний педагог" поєднує у собі не лише знання конкретного предмету, але і педагогічну майстерність, тобто уміння увійти в контакт зі студентом, зацікавити його, виховати потрібні якості, перетворити студента з об'єкта навчання у суб'єкт. Багато залежить і від особистих здібностей викладача, його педагогічної інтуїції. Але, навіть володіючи викладацьким талантом, необхідно вчитися педагогічному спілкуванню. Відомо, що ставлення до викладача студент переносить на предмет, що вивчається. Тому вкрай важлива для викладача його педагогічна культура, конструктивність, організаторські й комунікативні здібності.

Спілкування – складний соціальний процес, що виконує важливі функції, основна з них – інформативна. Під час спілкування викладача і студентів вирішуються певні проблеми: розвиток у майбутніх фахівців глибокого професійного інтересу, спонукання молодих людей до наукової творчості, формування світогляду та інші. За деякими даними, чотири п'ятих усієї інформації люди отримують через канали міжособистісного спілкування. Для формування особистості фахівця особливе значення має спілкування викладача ВНЗ та студента. Дослідження доводять, що в екстремальних умовах у людини виникає емоційне напруження. Так, в очікуванні іспиту в деяких студентів виникає стан занепокоєння, тривоги. Іспит – важлива форма перевірки успішності студентів, що сприяє регулюванню навчального процесу. На іспиті

ті вирішуються і педагогічні завдання, пов'язані з формуванням у молоді справжньої громадськості. Ось чому важливого значення набуває проблема педагогічного такту на іспиті чи заліку. Викладач повинен бути прикладом доброзичливості, гуманізму, справжньої моральності, високої культури поведінки і, одночасно, вимогливості та принциповості [3].

Серед педагогічних умов, що сприяють успішному вирішенню цих проблем, варто зазначити:

- індивідуальні особливості, види діяльності, до яких студенти схильні;
- чітку організацію спілкування;
- організацію спілкування не лише на інформаційному, але і на дискусійному рівні;
- прояв доброзичливого ставлення до студентів (мова, міміка);
- формування у майбутніх фахівців високої мотивації навчальної діяльності.

Усі педагогічні засоби повинні бути спрямовані на формування взаємин між наставниками і студентами, а зрештою – на формування майбутнього фахівця.

На сучасному етапі якість освіти визначається не лише сукупністю знань, засвоєних студентом, а й вихованням майбутніх фахівців таким чином, щоб вони відчували потребу самостійно засвоювати нову інформацію протягом усього життя й ефективно використовувати її на практиці, з легкістю пізнавати світ та опановувати нові норми поведінки та спілкування, відповідаючи вимогам часу. Діалогічний характер процесу навчання змінює схему навчальної взаємодії. У діалог повинна вступати особа, яка володіє діалектикою та мистецтвом суперечки, здатна поповнювати свої знання. Найважливішою умовою становлення такої особи є підготовка майбутніх фахівців із розвитком творчим потенціалом спілкування, здатністю до встановлення професійних і особистих контактів. Особливе значення у цьому контексті набуває організація продуктивної взаємодії викладача і студентів у ВНЗ у процесі навчання на основі діалогу.

Основою навчально-виховного процесу є педагогічна взаємодія, яка передбачає взаєморозвиток викладача та студента на основі рівності у спілкуванні та партнерства у спільній діяльності. Продуктивна взаємодія формується під час спільного обговорення ситуацій. Активність при цьому спрямована на предмет спілкування. У процесі діалогу досягається розуміння на рівні єдиного смислового простору. Діалог – це взаємодія двох суб'єктів, двостороння дія сторін, які беруть участь у спілкуванні.

Для організації продуктивної взаємодії викладача і студентів в умовах діалогу розроблена відповідна технологія, що поєднує методи і засоби навчання, форми й етапи організації педагогічної взаємодії [2] (рис.). Викладач ВНЗ повинен уміти застосовувати найбільш продуктивні методи навчання, а саме: активного навчання, комунікативний метод і метод переконання. Методи активного навчання орієнтовані на сучасну побудову процесу навчання, активну взаємодію викладачів і студентів, інтенсифікацію навчально-пізнавальної діяльності. Вони передбачають осмислення і продумування навчального навчальної інформації, розширення проблемних бесід, обговорень. До

методів активного навчання відносять рольові та ділові ігри, ігрове проектування, аналіз конкретних ситуацій, тематичні дискусії, обговорення проблемних ситуацій та ін.

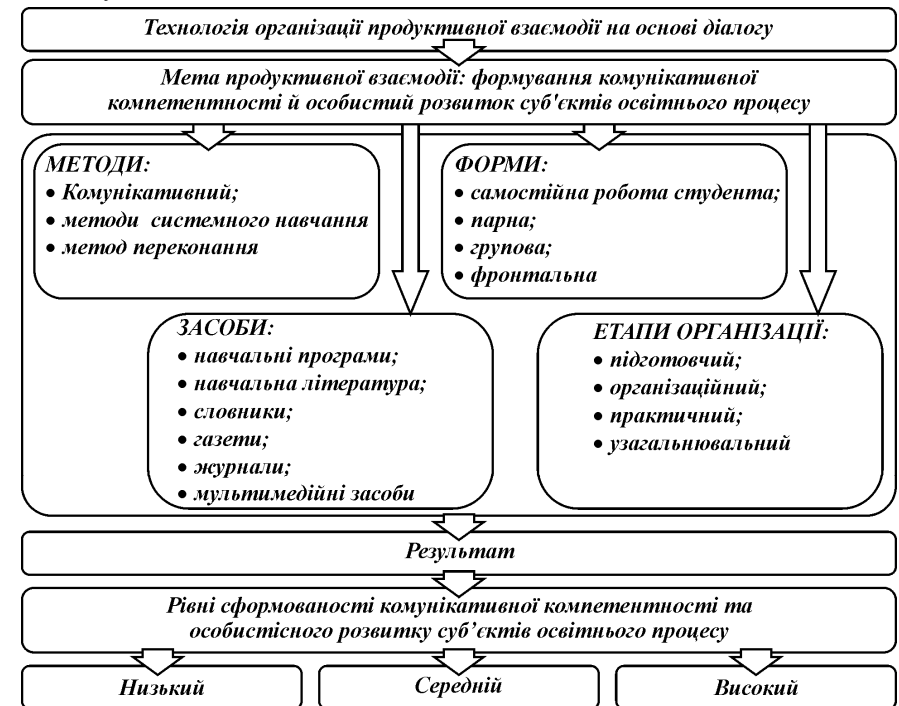

Рис. Технологія організації продуктивної взаємодії викладача і студентів ВНЗ на основі діалогу

Інтерактивне навчання, як технологія активного навчання, проводить до взаєморозуміння, самоактуалізації. Найважливішою особливістю взаємодії на основі такого навчання є здатність почуватися у ролі свого партнера під час спілкування. Комунікативні методи посідають провідне місце у навчанні. Викладач повинен уміти володіти методами бесіди, дискусії, постановки проблемних питань. Головною умовою виникнення діалогу є потреба у спілкуванні та проблемна ситуація.

Наступний метод організації продуктивної взаємодії – це метод переконання, що є способом різносторонньої дії на свідомість, відчуття і волю студента з метою розвитку мотивації – потреби сфери професійної діяльності. Як засоби методу переконання можна використовувати навчальну роботу, індивідуальні та колективні бесіди, різні форми позааудиторних робіт. Ще одним важливим компонентом технології організації продуктивної взаємодії є засоби навчання. Засоби навчання – дидактичні компоненти, що поєднують досвід суспільної практики і способи використання викладачем наукової і технічної інформації [1].

Засобами продуктивної взаємодії викладача і студента у ВНЗ є навчальні програми, навчальна і навчально-методична література, словники, довідники, контрольні завдання, дидактичні матеріали, журнали, газети, мультимедійні програми, аудіовізуальні засоби. Організація продуктивної взаємодії викладача і студента можлива лише за умови знання та умілого використання різних форм організації такої взаємодії, щоб у кожному конкретному випадку викладач зміг обрати найдоцільнішу з них. Розрізняють такі організаційні форми взаємодії: індивідуальна, парна, групова, фронтальна.

Самостійну роботу студентів виділяють як одну з форм організації педагогічної взаємодії у ВНЗ. Її потрібно усвідомити, вибираючи та внутрішньомотивовану діяльність. Продуктивна взаємодія розвивається поетапно. Використовуючи за основу структуру педагогічного спілкування, яку запропонували В.А. Кан-Калік та Н.Д. Никадиринов, можна виділити такі етапи організації продуктивної взаємодії: моделювання майбутнього процесу (підготовчий етап), організація безпосередньої взаємодії (організаційний етап), управління взаємодією у педагогічному процесі (практичний етап), аналіз результатів взаємодії (узагальнювальний етап) [2].

Потреба організації продуктивної педагогічної взаємодії викликана соціальними потребами сучасного суспільства, що динамічно розвивається.

Висновки. Проблема спілкування – одна з найактуальніших. Грунтуючись на філософських ідеях, теорія спілкування істотно збагатилась останніми роками. Осмислення проблеми спілкування у всіх її аспектах, узагальнення практики і проблем міжіндивідуальних стосунків мають особливу значущість для педагогічної майстерності викладача. Людина культурна – це особа не лише вихована, освічена, але і гідна пошани. Саме тому проблема усвідомлення власного зв'язку з іншими, вміння взаємодіяти зі світом, людьми і самим собою – одне з найважливіших завдань сучасності. Змалку дитину потрібно орієнтувати на усвідомлення і встановлення гуманних зв'язків із навколишнім світом. Тому значення інтерактивного навчання важко переоцінити. Викладач постійно перебуває зі студентами у діалозі, що є найвідкритішою формою спілкування. Отже, організація продуктивної взаємодії викладача і студентів на основі діалогу з використанням наведеної технології сприяє підвищенню ефективності навчального процесу у ВНЗ, створенню умов для самореалізації, самовизначення особи кожного студента, розкриття творчого потенціалу, формуванню ціннісних орієнтацій і етичних рис із подальшою актуалізацією у професійній діяльності.

Література

1. Леонтьев А.А. Психология общения : учебн. пособ. [для студ. ВУЗов] . – Изд. 4-ое, [перераб. и доп.] / А.А. Леонтьев. – М. : Изд-во "Смысл"; Изд. Центр "Академия". – 2007. – 224 с.
2. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навч. посібн. / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К. : Вид. дім "Професіонал". – 2006. – 334 с.
3. Комінко С.Б. Кращі методи психодіагностики : навч. посібн. / С.Б. Комінко, Г.В. Кучер. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш". – 2005. – 155 с.

Гнатик Л.М., Баран М.М., Васюкович І.М. Психолого-педагогические проблемы общения преподавателя и студента

Рассмотрена специфика психолого-педагогических проблем общения преподавателя и студента, проанализированы содержание и структура педагогического общения и особенности педагогического общения в ВУЗ. Определены основные проблемы общения преподавателя и студента во время экзамена. Освещены психолого-педагогические проблемы общения при дистанционном обучении, подана технология организации продуктивного взаимодействия преподавателя и студента.

Ключевые слова: педагогическое общение, продуктивное взаимодействие, стратегия взаимодействия, преподаватель, студент.

Gnatyk L.M., Baran M.M., Vaskovich I.M. Psychological and pedagogical problems of communication between a teacher and a student

The specificity of psychological and pedagogical problems of communication between a teacher and a student is considered. The content, structure and peculiarities of pedagogical communication in HEI are analyzed. Fundamental problems of communication between a teacher and a student during the exam are outlined. Psychological and pedagogical problems of communication during distant teaching are determined. The technology of organizing the productive interaction between a teacher and a student is presented.

Keywords: pedagogical communication, productive interaction, a strategy of the interaction, a teacher, a student.

УДК 330.83

Здобувач Р.Р. Августин¹ – Львівська КА

УКРАЇНСЬКИЙ СВІТОГЛЯДНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС У ГАЛИЧИНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Окреслено суть світоглядної дискусії, яка посилилася поміж українськими приватниками та кооперацією в Галичині у міжвоєнний період. Стверджено, що домінанта соціального в доктрині кооператизму та домінанта індивідуального в ліберальній доктрині приватництва мають взаємодоповнювати одна одну у справі формування державотворчої нації. Вказано, що досвід взаємовідносин поміж двома напрямками національного господарського руху має непересічне значення як процес пошуку оптимальної економічної моделі для українського суспільства.

Ключові слова: кооперація, приватне підприємництво, світоглядно-економічний дискурс.

Вступ. Втрата українцями державності внаслідок поразки у визвольних змаганнях 1917-1923 рр. не зруйнувала віковичного прагнення українства до політичного та економічного незалежнення. Важко переоцінити у цьому контексті той величезний досвід реалізації національної енергії, який здобули українці в підневільних умовах міжвоєнної Польщі, розбудовуючи власну кооперацію та приватне підприємництво. Це була, по суті, робота, спрямована на економічне усамостійнення в умовах чужої держави.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сутнісних засад світоглядної дискусії, яка посилилася поміж українськими приватниками та кооперацією у міжвоєнний період.

Результати дослідження. Національна кооперація і приватництво відігравали у важливій справі економічного усамостійнення рівнозначну роль, виконуючи тільки їм властиві завдання. Власне про таку діалектику спільної національної роботи писав провідник приватництва В. Несторович, наголошу-

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екозн. наук